



Landrapport Jordanien 2013

Officiellt namn: The Hashemite Kingdom of Jordan

(المملكة الأردنية الهاشمية)

Landyta: 89 342 km²

Huvudstad: Amman (ca 2,473 miljoner invånare i Ammans governorat, 2012)

Folkmängd: ca 6,39 miljoner invånare (2012)

Befolkningstillväxt: 2,2 % (est. 2012)

Språk: arabiska (officiellt), engelska

Religion: ca 95 % sunnimuslimer, 3 % kristna, 2 % övriga (främst shia & druser)

Etniska grupper: Araber (98 %), Tjerkesser (1 %), Armenier (1 %)

Statsskick: Konstitutionell Monarki

Statschef: Kung Abdullah II (sedan 1999)

Premiärminister: Abdallah Ensour (utnämnd okt. 2012)

Utrikesminister: Nasser Judeh (utnämnd februari 2009)

Finansminister: Umayya Toukan (utnämnd 2013)

Valuta: JOD = Jordanska dinarer. 1 JOD = 9,37 SEK (april 2013)

BNP: ca 38,67 miljarder USD (PPP) (2012)

BNP/capita: ca 6,000 USD (PPP) (2012)

Tillväxt: ca 2,7 % (2012) förväntat 3,0 % 2013

Inflation: ca 4,8% (KPI, 2012)

Human development index: 0,700 (medium) - 100:e plats (2012)

Arbetslöshet: 12,3%, inofficiellt ca 30 % (2012)

Budgetunderskott: 11,6 % av BNP (est 2012)

Utlandsskuld: 61 % av BNI (2012)

Valutareserv: ca 10,7 miljarder USD (december 2012)

Import: ca 20,83 miljarder USD (2012)

Export: ca 7,84 miljarder USD (2012)

Bytesbalans i procent av BNP: ca -34,7% (2012)

Källor: The Economist Intelligence Unit, UNDP, The Department of Statistics - Jordan, Världsbanken, CIA World Factbook.

Kort historik och översikt

År 1922 avskildes området öster om Jordanfloden från det brittiska mandatet i Palestina, och emiratet Trans-Jordanien under emir Abdullah skapades. Britterna hjälpte till att utveckla landet fram till år 1946 då Jordanien utropade sig som det självständiga Hashimitiska Kungadömet Trans-Jordanien. 1948 deltog Trans-Jordanien, tillsammans med övriga arabstater, i krig med den nybildade staten Israel. Kriget slutade med ett arabiskt nederlag, men även med att Trans-Jordanien erövrade Västbanken. År 1949 annekterades Västbanken formellt av Transjordaniens parlament, och landet bytte namn till Jordanien.

År 1951 mördades Kung Abdullah I av palestinska extremister. Han efterträddes av sonen Talal, som dock på grund av psykisk ohälsa tvingades abdikera år 1952 till förmån för sin son Hussein. Under Kung Husseins styre (1951-1999) genomlevde Jordanien ett antal större kriser, bl.a. sexdagarskriget år 1967 (då landet förlorade Västbanken och östra Jerusalem till Israel) och en inbördeskrigsliknande konflikt med PLO år 1970 ("Svarta september"). År 1988 avsaade sig Jordanien alla anspråk på den palestinska Västbanken, ett beslut som öppnade för fredsförhandlingar med Israel. Förhandlingar mellan Jordanien och Israel påbörjades 1991 och resulterade i att ett fredsavtal mellan länderna kunde undertecknas år 1994. Då kung Hussein avled i början av år 1999 efterträddes han av sin äldste son, Kung Abdullah II.

Jordanien är en monarki där kungen har ett starkt inflytande över politik och samhällsfrågor. Partipolitiken är svag. Kungens och regeringens maktbas har traditionellt utgjorts främst av landets beduinstammar och armén. Samtidigt är landet en mosaik av olika befolkningsgrupper, främst s.k. "östbanks-jordanier" eller "transjordanier" (jordanier med ursprung i Trans-Jordanien) och jordanier av palestinskt ursprung (ursprungligen främst från Västbanken). Den palestinska frågan är komplex och präglar i hög grad landets såväl inrikes- som utrikespolitik. Idag beräknas jordanier av palestinskt ursprung utgöra över hälften av landets befolkning, även om officiella siffror saknas. Den palestinska befolkningen har sina rötter i de stora flyktingvågor av palestinier som flydde till Jordanien efter de två arabisk-israeliska krigen 1948 och 1967, liksom efter Iraks invasion av Kuwait 1990.

Inrikespolitisk översikt

Under Kung Abdullah II:s första år på tronen präglades Jordanien av politisk liberalisering och en god ekonomisk utveckling. Under de senaste åren har dock den jordanska ekonomin stagnerat och påverkats av den regionala situationen med stora flyktingströmmar, minskade investeringar och minskad turism. De politiska reformer som genomförts har varit begränsade och landet är alltjämt toppstyrt. Under den s.k. "arabiska våren" har det även i Jordanien förekommit protester och missnöjesyttringar, vilket lett till att regimen genomfört vissa reformer. Protesterna i Jordanien har dock i en regional jämförelse varit relativt små och en majoritet av befolkningen uttrycker ett stöd för kungahuset. En svår ekonomisk situation, med hög arbetslöshet och stigande priser, har dock lett till att det folkliga missnöjet växt under de senaste åren. I november 2012 förekom landsomfattande protester efter att regeringen, som en del i ett avtal med IMF (se Ekonomisk översikt), påbörjade en process att avskaffa subventioner på energi m.m.

Bland de politiska reformer som genomförts under de senaste åren kan nämnas vissa konstitutionella förändringar och en ny vallag. Valsystemet bygger nu på en kombination av majoritetssystem och proportionell representation, där väljarna röstar både i distrikt och på en nationell lista. Den nya vallagen innebär även att premiärminister ska utses i samråd mellan kung och parlament. Vallagen har dock kritiserats för att bibehålla rådande maktstrukturer, bl.a. genom att valdistriktsindelningen innebär en över-representativitet av transjordanier från landsbygden, på bekostnad av jordanier av palestinskt ursprung (huvudsakligen bosatta i städerna). Val till parlamentets underhus ägde senast rum i januari 2013. (Det största oppositionspartiet i Jordanien, det muslimska brödrskapets politiska gren "Islamic Action Front" har bojkottat de senaste parlamentsvalen. Det är oklart hur stor andel röster de skulle få om de skulle ställa upp i val, men sannolikt inte mer än 25%, då val av kandidater i hög grad är präglad av stamtillhörighet och lojalitet.)

En av Jordaniens inrikespolitiska utmaningar är att landet präglas av bristande politisk kontinuitet. Under de dryga 14 år som gått sedan Kung Abdullah II besteg tronen har inte mindre än 15 regeringar styrt landet. Detta, i kombination med svårigheter att på ett trovärdigt sätt genomföra demokratiska reformer har spätt på det folkliga missnöjet, både bland de grupper som missgynnats av det nuvarande valsystemet och bland de grupper som traditionellt åtnjutit privilegier, något staten inte längre har råd att bekosta.

Ytterligare faktorer som bidragit till ett växande missnöje är mottagande av ett stort antal flyktingar. Under åren 2003-2008 beräknas en knapp halv miljon irakiska flyktingar ha kommit till Jordanien och sedan starten på det syriska inbördeskriget beräknas över en halv miljon syriska flyktingar ha anlänt. Av de syriska flyktingarna bor ca 70 % i värdsamhällen runt om i Jordanien. Övriga bor i flyktingläger, främst Za'atari. De syriska flyktingarna sätter stor press på Jordaniens redan ansträngda infrastruktur och resurser, något som skapar frustration bland den jordanska befolkningen, vilket bl.a. tagit sig uttryck i en alltmer kritisk och negativ hållning till flyktingarna.

Ekonomisk översikt

Efter en stark ekonomisk utveckling under åren 2004-2008 har den ekonomiska tillväxten avtagit markant sedan 2009. Detta har, i kombination med befolkningsökning och inflation, lett till att den inflations- och köpkraftsjusterade BNP:n per capita haft en mycket marginell utveckling under de senaste åren. Denna försämrade ekonomiska tillväxt kan delvis förklaras av externa faktorer som den globala finanskrisen 2009 och den arabiska våren 2011, men måste även ses i ljuset av landets stora inhemska ekonomiska och sociala problem som hög arbetslöshet, särskilt bland unga och högtbildade; stora och ökande inkomstskillnader; svagt utvecklad industriell bas; stora underskott i både handelsbalans och statsfinanser med stort beroende av utländskt bistånd och remitteringar; samt brist på vatten och inhemska energikällor. Den jordanska ekonomin karakteriseras även av en stor (och ineffektiv) offentlig sektor, dåligt anpassad utbildningssektor, samt utbredd nepotism och korruption, vilka alla minskar dynamiken och effektiviteten i den jordanska ekonomin.

De ekonomiska problemen påverkas dock i stor grad av externa faktorer vilka bidragit till den allt allvarigare ekonomiska situationen. Efterdyningarna av den s.k. "arabiska våren" med inbördeskriget i Syrien och politisk instabilitet i Egypten har bl.a. lett till minskade turistinkomster för Jordanien, kraftigt minskad handel med (och transit via) Syrien samt en flyktingkris som tär hårt på Jordaniens redan ansträngda infrastruktur, arbetsmarknad och knappa vattenresurser.

Den politiska instabiliteten i Egypten har även lett till att Jordanien drabbats av en energikris, där landets energikostnader ökat mycket kraftigt under det senaste året. Jordanien importerar 97 % av sitt energibehov, vilket till stor del har täckts av billig gas från Egypten. Sedan den egyptiska revolutionen våren 2011 har gasledningen från Egypten till Jordanien (och Israel) drabbats av återkommande sabotage, vilket i det närmaste strypt importen till ett minimum. Dessutom har Egypten haft svårt att upprätthålla tidigare exportvolymen, p.g.a. egna inhemska behov. Bristen på gas har tvingat Jordanien att importera olja, vilket resulterat i kraftiga underskott i statens budget, då kostnaderna för elektricitet- och bränslesubventionerna ökat drastiskt. Under våren 2013 har de egyptiska gasleveranserna åter kommit upp i näst intill normala nivåer, efter att en överenskommelse nåtts mellan Egypten och Jordanien, men där priset justerats till världsmarknadsnivå.

Trots genomgående strukturella underskott i statsfinanserna lyckades Jordanien under många år hålla budgetunderskott och statsskuld inom internationellt sett rimliga gränser. Detta var möjligt främst på grund av omfattande utländska bidrag, framförallt från Gulf-länderna, USA och EU. Under 2012 förändrades dock bilden radikalt då Jordanien, dels genom ökade kostnader för åtgärder vidtagna för att blidka befolkningen i samband med den s.k. "arabiska våren", dels p.g.a. ökade energikostnader. Dessutom är bidragen från Gulf-länderna oförutsägbara och var under 2012 lägre än väntat, vilket ledde till ett ökat budgetunderskott och en likviditetskris.

Som ett resultat av det alltmer kritiska statsfinansiella läget begärde jordanska regeringen under 2012 stöd från IMF. Efter att regeringen utlovat ett åtgärdsprogram för att hantera den finansiella krisen och främja ekonomisk tillväxt, beslutade IMF:s styrelse i augusti 2012 om ett lån (36 månaders s.k. *Stand-By-Arrangement*) till Jordanien om ca USD 2 miljarder. Som en del i det åtgärdsprogram som utarbetats i samarbete med IMF åtog sig den jordanska regeringen att hantera de skenande energikostnaderna, vilket ledde till att bränslesubventionerna lyftes i november 2012, med demonstrationer och missnöjesyttringar som följd. Den jordanska regeringen har åtagit sig att lyfta övriga subventioner och att höja priset på elektricitet, något som mött starkt motstånd både bland befolkningen och i parlamentet.

De mänskliga rättigheterna i Jordanien

Generellt sett kan sägas att läget för de mänskliga rättigheterna i Jordanien är bättre på pappret än i verkligheten. Jordanien har bl.a. skrivit under FN:s tortyrkonvention, men det förekommer uppgifter om tortyr och inhuman behandling i jordanska fängelser. Jordanien har en säkerhetsdomstol (*State Security Court, SSC*) som används vid exempelvis misstänkt terrorbrott, där polisen har rätt att kvarhålla personen under längre perioder utan någon rättslig prövning. Vissa förbättringar har dock skett, exempelvis så har antalet brott under SSC:s jurisdiktion minskat, och ett förbud mot tortyr har skrivits in i konstitutionen. Sedan 2006 råder i praktiken ett moratorium för verkställande av dödsstraff. Kungen har uttryckt en vilja att på sikt avskaffa dödsstraffet, men han möter relativt starkt motstånd i denna fråga. Den jordanska konstitutionen garanterar domares självständighet. Även om regeringen på senare år har vidtagit åtgärder för att stärka domstolsväsendet kan det fortfarande inte anses vara oberoende.

Den jordanska konstitutionen garanterar press- och yttrandefrihet, men innehåller restriktioner och otydliga formuleringar, vilka i praktiken begränsar yttrandefriheten. Även självcensuren, som är ett av de största hoten mot en effektiv och samhällskritisk media, är utbredd. Under de senaste åren har internet använts flitigt bland jordanier för att uttrycka åsikter och kritik som tidigare inte varit möjligt. Innehållet på internet övervakas och administratörer av nyhetssajter och bloggar har ställts inför rätta anklagade för olika typer av brott.

I september 2012 reviderades landets medielagstiftning; *Press and Publications Law*. Lagändringen innebar bl.a. att de restriktioner som finns kring vad medier får publicera numera även gäller websidor. Enligt den reviderade lagen måste bl.a. alla elektroniska publikationer som syftar till att publicera nyheter, undersökningar, artiklar eller kommentarer om landets interna eller externa angelägenheter registreras och erhålla tillstånd, samt ha en redaktör som är ansvarig för innehållet. Under våren 2013 stängdes ett stort antal webbaserade nyhetssajter m.fl. ner. Den nya lagen är att betrakta som ett bakslag för yttrandefriheten på internet och den har mottagit omfattande kritik.

Kvinnors rättigheter i Jordanien är förhållandevis svaga. Jordanien är fortfarande i hög grad ett stamsamhälle där makten i hög grad vilar i männens händer. Under senare år har vissa framsteg noterats, bl.a. har konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor ratificerats, och möjligheterna begränsats vad gäller s.k. "hedersrelaterade brott", där möjligheterna att få strafflindring vid mord/våld mot kvinnor (om det "skett i vredesmod") har minskat. Varje år rapporteras ett antal s.k. "hedersmord" och studier pekar på att den sociala accepten för dessa brott är fortsatt utbredd. (Omkring 10-20 kvinnor beräknas varje år sätta livet till på grund av hedersrelaterat våld.)

Det råder även fortsatt stora begränsningar av kvinnors grundläggande rättigheter, bl.a. måste en kvinna ha tillstånd från sin far/bror/make för att kunna skaffa ett pass, jordanska kvinnor gifta med utländska män har inte rätt att överföra sitt medborgarskap till sina barn. (I samband med ändringar av konstitutionen under år 2011 hade förslag framförts om att specifikt nämna kön som olovlig grund för diskriminering, men detta ändringsförslag gick aldrig igenom.)

Vidare är kvinnor kraftigt underrepresenterade både på arbetsmarknaden och i politiken. Enbart omkring 14 % av arbetskraften är kvinnor, trots att närmare 60 % av de nyutexaminerade från de jordanska universiteten är kvinnor. I det parlamentsval som hölls i januari 2013 lyckades kvinnor vinna 18 av parlamentets 150 platser (12 %), av dessa var dock 15 baserade på (10%) kvotering för kvinnor.

Majoriteten av den jordanska befolkningen av palestinskt ursprung har jordanskt medborgarskap och åtnjuter därmed samma rättigheter och skyldigheter som transjordanier. Den palestinska delen av befolkningen är dock kraftigt underrepresenterade i parlamentet, regeringen, den offentliga sektorn och är i princip helt utestängda från högre positioner inom armén och säkerhetstjänsten. (Därtill kommer att de ca.140.000 palestinier som ursprungligen kommit från Gazaremsan inte har jordanskt medborgarskap och därmed inte har samma möjligheter till hälsovård, utbildning, och arbete som övrig befolkning.)

Utöver de etniska palestinierna finns tjerkessiska, armeniska och kurdiska minoriteter i landet, samt en kristen grupp med officiell minoritetsstatus. De mänskliga rättigheterna för de tjerkessiska och kristna grupperna är väl tillvaratagna, bl.a. genom att båda dessa grupper av tradition har kvoterade platser i parlamentet som överstiger deras andel av befolkningen.

Utrikespolitisk översikt

Jordaniens geopolitiska läge präglar dess utrikes- och säkerhetspolitik och konflikterna i Mellanöstern-regionen gör sig ständigt påminda. Jordanien har inte sällan beskrivits som det stabila, lugna landet, omgivet av ”svåra grannar” – i väst den olösta israelisk-palestinska konflikten, i norr inbördeskriget i Syrien, i öst det fortsatt instabila säkerhetsläget i Irak, och i söder ett turbulent Egypten och det wahabitiska Saudiarabien. Överlevnadsinstinkten är att ständigt balansera och försöka utveckla goda – eller i alla fall fungerande – relationer med alla grannar.

Mellanösternkonflikten präglar i hög grad såväl inrikes- som utrikespolitiken och en havererad israelisk-palestinsk relation skulle utgöra ett potentiellt hot mot nuvarande statstruktur, inte minst mot bakgrund av att en majoritet av Jordaniens befolkning beräknas vara av palestinskt ursprung. Att Jordanien i hög grad berörs direkt av samtliga slutstatusfrågor (gränser, Jerusalem status, flyktingfrågan, säkerhet etc.) både motiverar till ett starkt engagemang att bidra positivt till processen, men är också en signal om att jordanska intressen måste tas i beaktande i en slutuppgörelse. Jordanien står fast vid sin traditionella moderata politik, med stöd för en tvåstatslösning.

Under de senaste åren har konflikten i Syrien i hög grad påverkat Jordanien, såväl politiskt, som ekonomiskt och socialt. Konflikten har inneburit en ökad regional instabilitet, risk för ”spill-over” effekter, betydande flyktingströmmar samt minskad handel, investeringar och turism. Samtidigt har konflikten, liksom var fallet efter Irak-krisen 2003, inneburit ett ökat internationellt stöd, inklusive finansiellt.

Jordanien har goda förbindelser med, och är starkt ekonomiskt beroende av USA. Samtidigt har Jordanien under de senaste åren arbetat aktivt med att bredda och fördjupa sina relationer också med andra länder och regioner, i första hand med närområdet, d.v.s. övriga Mellanöstern samt med Europa. Men även med andra delar av världen har kontakterna utvecklats, inte minst med de starkt växande ekonomierna i Asien.

Sedan associeringsavtalet mellan EU och Jordanien trädde i kraft 2002 har relationerna utvecklats till ett allt närmare samarbete, inte minst genom den mötesstruktur som utvecklats för att följa implementeringen av avtalet och av ENP-handlingsplanen. År 2010 enades EU och Jordanien om att uppgradera relationerna och intensifiera samarbete på en rad områden, från dialog om politiska, ekonomiska och sociala frågor till diverse tekniska frågor.

Sveriges relationer med Jordanien

De svensk-jordanska relationerna är utmärkta. Kontakter sker med regelbundenhet både på politisk nivå och på tjänstemannanivå, samt även mellan kungahusen. Sverige har en ambassad i Amman sedan 1981, emedan Jordaniens ambassadör i Berlin är sido-ackrediterad till Sverige.

Handeln mellan länderna är relativt begränsad. Ett antal svenska företag finns representerade i Jordanien bl.a. Ericsson och Tetra Laval. IKEA håller på att bygga sitt första varuhus i Jordanien, vilket kommer att öppna under det kommande året. Varuexporten till Jordanien utgörs främst av verkstadsprodukter (fr.a. telekommunikation, apparater för distribution av elektricitet och köksredskap) samt papper, trä, kemiska produkter och medicin.

Inom ramen för Sveriges utvecklingsstrategi för Mellanöstern och Nordafrika-regionen pågår ett samarbete som bl.a. omfattar stöd för mänskliga rättigheter och demokrati; vattenfrågor samt handel och ekonomisk utveckling.

Vad gäller akademiskt utbyte finns sedan många år ett utvecklat samarbete framförallt mellan Lunds universitet och ett antal jordanska universitet. På det kulturella området har ett stort antal aktiviteter ägt rum i Jordanien under de senaste åren, bl.a. filmvisningar, teater och utställningar med fokus på jämställdhetsfrågor och/eller yttrandefrihetsfrågor. Under våren 2012 arrangerades, i samarbete med övriga nordiska länder, en kulturfestival under namnet "Connecting Cultures".

Under de senaste åren har den svenska turismen till Jordanien ökat. Ett flertal resebyråer arrangerar rundturer i landet och sedan 2008 går charterflyg från Sverige/Skandinavien till Aqaba.